

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

تاریخ اسلام (۲)

رشته علوم و معارف اسلامی

پایه یازدهم

دوره دوم متوسطه

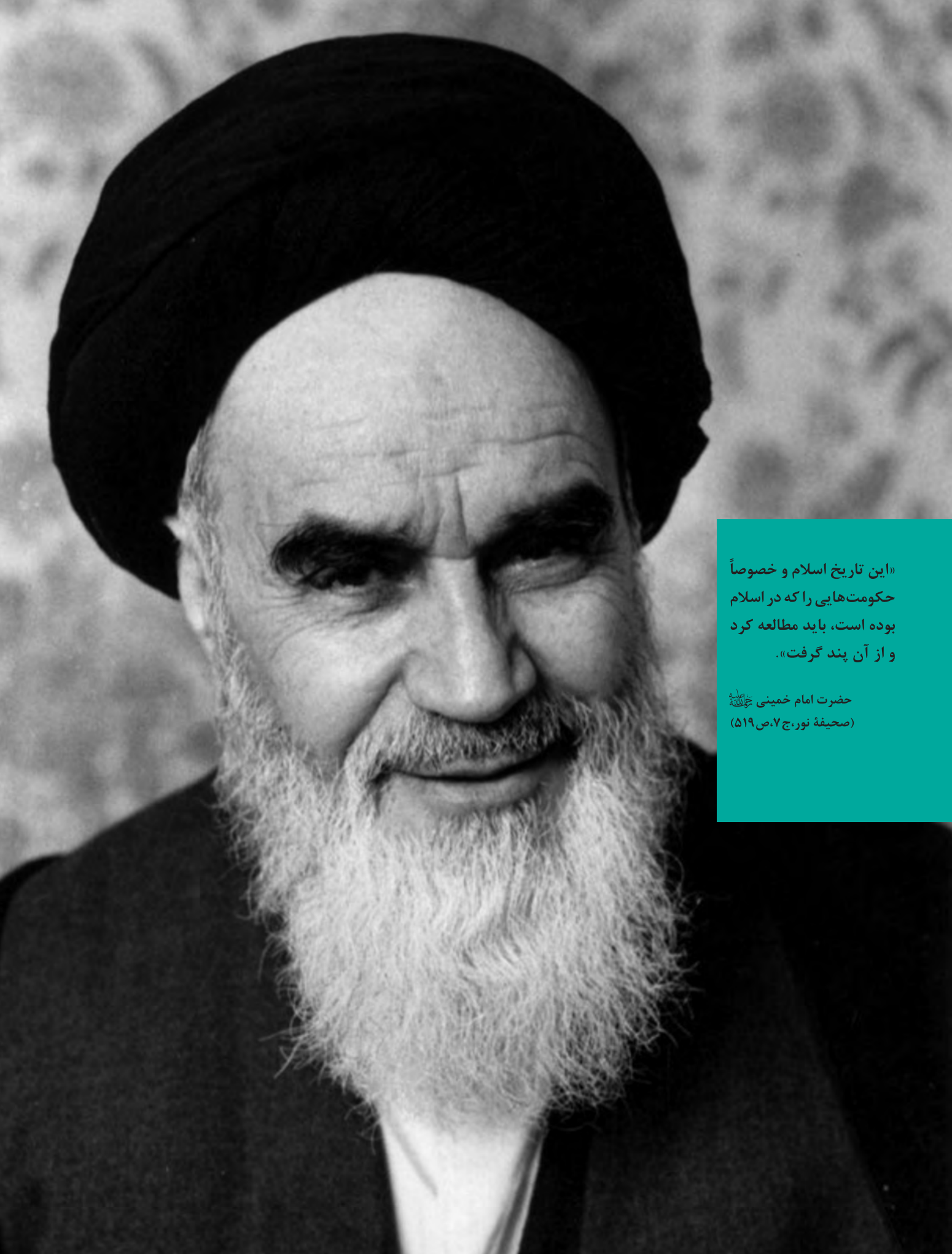

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

تاریخ اسلام (۲) - پایه یازدهم دوره دوم متوسطه - ۱۱۱۲۳۳
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
دفتر تألیف کتاب‌های درسی عمومی و متوسطه نظری
منوچهر امیری مقدم، اسماعیل باغستانی، داود بهرامسری، حمیدرضا تمدن، مهدی حاجیان، عبدالرضا
فَرخ (اعضای شورای برنامه‌ریزی)
زهره طاهری پور (درس ۱ تا ۱۱) و محمدرضا جباری (درس ۱۲ تا ۱۴) (اعضای گروه تألیف)
اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی
احمدرضا امینی (مدیر امور فنی و چاپ) - جواد صفری (مدیر هنری) - مهلا مرتضوی (صفحه‌آرا) -
فاطمه باقری‌مهر، الهام جعفرآبادی، شهلا دالایی، زینت بهشتی شیرازی و راحله زادفتح‌الله (امور
آماده‌سازی)
تهران: خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)
تلفن: ۸۸۸۳۱۱۶۱-۹، دورنگار: ۹۲۶۶۰۸۸۳، کد پستی: ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹
وبگاه: www.irtextbook.ir و www.chap.sch.ir
شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران تهران: کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱
(داروپخش) تلفن: ۴۴۹۸۵۱۶۱-۵، دورنگار: ۴۴۹۸۵۱۶۰، صندوق پستی: ۳۷۵۱۵-۱۳۹
شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص»
چاپ اول ۱۳۹۷

نام کتاب:
پدیدآورنده:
مدیریت برنامه‌ریزی درسی و تألیف:
شناسه افزوده برنامه‌ریزی و تألیف:
مدیریت آماده‌سازی هنری:
شناسه افزوده آماده‌سازی:
نشانی سازمان:
ناشر:
چاپخانه:
سال انتشار و نوبت چاپ:

شابک ۹۷۸-۹۶۴-۰۵-۳۲۰۶-۵
ISBN: 978-964-05-3206-5

«این تاریخ اسلام و خصوصاً حکومت‌هایی را که در اسلام بوده است، باید مطالعه کرد و از آن پند گرفت.»

حضرت امام خمینی رحمته الله علیه
(صحیفه نور، ج ۷، ص ۵۱۹)

کلیه حقوق مادی و معنوی این کتاب متعلق به سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش است و هرگونه استفاده از کتاب و اجزای آن به صورت چاپی و الکترونیکی و ارائه در پایگاه‌های مجازی، نمایش، اقتباس، تلخیص، تبدیل، ترجمه، عکس برداری، نقاشی، تهیه فیلم و تکثیر به هر شکل و نوع، بدون کسب مجوز از این سازمان، ممنوع است و متخلفان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

فهرست

۱.....	امام سجاد <small>علیه السلام</small>	درس ۱
۹.....	امام باقر <small>علیه السلام</small>	درس ۲
۱۷.....	امام صادق <small>علیه السلام</small> (۱)	درس ۳
۲۷.....	امام صادق <small>علیه السلام</small> (۲)	درس ۴
۳۴.....	امام کاظم <small>علیه السلام</small>	درس ۵
۴۴.....	امام رضا <small>علیه السلام</small> (۱)	درس ۶
۴۹.....	امام رضا <small>علیه السلام</small> (۲)	درس ۷
۵۵.....	امام جواد <small>علیه السلام</small>	درس ۸
۶۴.....	امام هادی <small>علیه السلام</small>	درس ۹
۷۳.....	امام حسن عسکری <small>علیه السلام</small>	درس ۱۰
۸۱.....	امام مهدی <small>عجل الله تعالی فرجه الشريف</small>	درس ۱۱
۹۱.....	فرهنگ و تمدن اسلامی (۱)	درس ۱۲
۹۷.....	فرهنگ و تمدن اسلامی (۲)	درس ۱۳
۱۰۷.....	فرهنگ و تمدن اسلامی (۳)	درس ۱۴
۱۱۵.....	منابع و مآخذ	

سخنی با دبیران ارجمند

همکار گرامی در ادامهٔ مباحث کتاب تاریخ اسلام ۱، کتاب حاضر در بخش اول، سیره و ابعاد زندگی پیشوایان معصوم علیهم‌السلام از امام سجاد علیه‌السلام تا پایان غیبت صغری را مورد بررسی و تحلیل قرار می‌دهد. بخش دوم کتاب هم به موضوع فرهنگ و تمدن اسلامی اختصاص یافته است. مطالب کتاب شامل چند محور اصلی است:

- رخدادهای سیاسی، اجتماعی و فرهنگی دوران زندگی ائمه علیهم‌السلام
  - جریان‌های فکری شکل گرفته در این محدوده زمانی و موضع اهل بیت علیهم‌السلام در مقابل آنها
  - فعالیت‌های علمی و فرهنگی امامان معصوم علیهم‌السلام
  - بررسی نحوهٔ عملکرد ائمه علیهم‌السلام متناسب با شرایط خاص زمان خود
  - دوره‌های پیدایش، شکوفایی، رکود فرهنگ و تمدن اسلامی و دورهٔ خیزش پس از انقلاب اسلامی برای اجرای مفید و مؤثر و تأمین اهداف مورد نظر از طرح این مباحث، توجه به چند نکته شایسته است:
- ۱ به دلیل تخصصی بودن مباحث و مطالب کتاب، ضروری است مدرسان کتاب، دانش‌آموختهٔ رشته‌های تاریخ و تاریخ اسلام و تاریخ تشیع باشند.
  - ۲ محتوای کتاب مشتمل بر مهم‌ترین محورهای قابل بحث در زندگانی پیشوایان معصوم علیهم‌السلام و از اهمیت زیادی برخوردار است. از این رو، شایسته است دبیران محترم با بهره‌مندی از اطلاعات کافی و فراتر از مطالب کتاب، نیازهای علمی دانش‌آموزان را به خوبی پاسخ دهند. در انتهای کتاب، منابع مورد ارجاع و استناد و نیز منابعی که مطالعهٔ آنها مفید به نظر می‌رسید، معرفی شده‌اند. مطالعهٔ این منابع به دبیران عزیز توصیه می‌شود.
  - ۳ عنایت داشته باشید هدف آموزش تاریخ به ویژه در مقطع تحصیلی متوسطه، فقط انتقال دانش به مخاطبان در قالب پاره‌ای اخبار و گزاره‌های تاریخی نیست؛ بلکه در مرتبهٔ اول مقصود ایجاد انگیزه و علاقه در دانش‌آموزان برای مطالعه و تحقیق مداوم و مستمر در تاریخ است و در مرتبهٔ دوم هدف عبرت‌آموزی و

بهره‌گیری از تاریخ در زندگی، بر مبنای درک و شناخت تحولات تاریخی و تجزیه و تحلیل آن است. ۴ دستیابی به هدف فوق، بینش، روش و ابتکار خاص خود را در دو بخش تدریس و ارزشیابی اقتضا می‌کند و از طریق روش سنتی آموزش تاریخ؛ مانند سخنرانی صرف دبیر و تبدیل کتاب درسی به انبوهی از پرسش و پاسخ‌های جزئی و منفصل از هم، محقق‌شدنی نیست و نیازمند به‌کارگیری روش‌های متنوع و فعال تدریس است. جلب مشارکت دانش‌آموزان در فرایند یاددهی - یادگیری و ترغیب و تشویق آنان به پرسشگری و شرکت در مباحثه کلاسی، روش مؤثر و مفیدی برای آموزش تاریخ است. به‌خاطر داشته باشید که تقویت مهارت گفت‌وگو، اظهارنظر و بیان تحلیل‌های مستدل و مستند از جمله هدف‌های آموزش درس تاریخ است و چنان‌که روشن است بخش‌های فکر کنید و پاسخ دهید برای مباحثه و تأمل بیشتر در نظر گرفته شده است.

۵ مباحث کتاب در قالب سیر تاریخی تنظیم و سامان‌دهی شده‌اند. بنابراین، مطالب درس‌ها را به شکل پیوستار و در قالب فرایندی از تحولات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی با نظم علی و معلولی ارائه دهید و از طرح پدیده‌های تاریخی به صورت وقایع منفرد و مجزا از یکدیگر پرهیز کنید؛ چرا که تبدیل درس تاریخ به گزاره‌های جزئی و بی‌ارتباط با هم در خوشبینانه‌ترین حالت به انباشت ذهنی موقت مجموعه‌ای از اسامی و تاریخ‌ها خواهد انجامید و کارکرد شناختی و نگرشی چندانی نخواهد داشت.

۶ در تدوین مباحث کتاب تلاش شده است، زمینه‌ها، ریشه‌ها، علت‌ها و پیامدهای حوادث و تحولات تاریخی دوران زندگی پیشوایان معصوم بحث و بررسی گردد و ضرورت دارد هنگام تدریس این‌گونه مباحث مورد توجه و تأکید بیشتر قرار گیرد.

۷ مباحثی از محتوای کتاب در قالب یک توضیح و بیشتر بدانید ارائه شده است که ارزش و اعتباری همانند سایر مباحث کتاب دارند و لازم است در فرایند تدریس و ارزشیابی مستمر مورد توجه قرار گیرند؛ فقط در ارزشیابی نوبت اول و پایانی از این قسمت‌ها پرسشی طرح نمی‌شود.

۸. برخی از اطلاعات تاریخی در قالب نمودار یا تصویر و نقشه ارائه شده است. این موارد صرفاً جهت ارائه اطلاعات بیشتر به دانش‌آموزان می‌باشد و هرچند به دانش‌آموزان در فهم مطالب کمک می‌کند اما جزو محتوای آموزش نیست، لذا مورد ارزشیابی قرار نمی‌گیرند.

۹. پرسش‌های نمونه در پایان هر درس، تنها بخشی از مطالب آن درس را پوشش می‌دهند و نباید ارزشیابی به آنها محدود شود.

۱۰. در ارزشیابی چه ارزشیابی مستمر و چه ارزشیابی پایانی، مباحث و موضوع‌های اساسی و اصلی کتاب مانند: زمینه‌ها، علت‌ها، هدف‌ها، نتایج و پیامدهای رویدادها و تحولات تاریخی مورد تأکید و توجه قرار گیرد.

مؤلف کتاب، کارشناسان و اعضای شورای برنامه‌ریزی گروه تاریخ دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی از طریق:

پیام نگار(ایمیل): dini_dept@talif.sch.ir

همواره پذیرای پیشنهادهای و انتقادهای شما خواهند بود.

گروه درسی قرآن و معارف اسلامی دفتر تألیف کتاب‌های درسی عمومی و متوسطه نظری

سخنی با دانش آموزان عزیز

- کتاب تاریخ اسلام (۲) از آغاز امامت امام سجاد علیه السلام تا پایان غیبت صغری را در برمی گیرد. در این کتاب، تاریخ زندگانی امامان معصوم علیهم السلام و تاریخ تشیع و نیز سیر مهم ترین تحولات سیاسی اواخر خلافت امویان و بخشی از خلافت عباسیان، همچنین عوامل پیدایش، شکوفایی، رکود و خیزش مجدد فرهنگ و تمدن اسلامی مورد بررسی و تحلیل قرار می گیرد. البته به سبب گستردگی رخدادهای سیاسی، اجتماعی و فرهنگی دوران مذکور، به ناچار مهم ترین تحولات و فعالیت های امامان معصوم علیهم السلام مورد بررسی قرار گرفته است. توصیه می شود با راهنمایی دبیر ارجمند خویش و با استفاده از مآخذ پایانی کتاب، مطالعه و پژوهش را ادامه دهید.
  - توجه داشته باشید هدف درس و کتاب تاریخ، انباشته کردن حافظه شما از پاره ای اسامی، تاریخ ها و رویدادها بدون درک رابطه آنها نیست؛ بلکه مقصود شناخت روند مهم ترین تحولات تاریخی و تفکر و تأمل درباره آنهاست. به همین منظور در لابه لای متن هر درس پرسش هایی در قالب «فعالیت»، «جست و جو» و «فکر کنید و پاسخ دهید» آمده است تا ضمن عمیق تر کردن فرایند یادگیری، شما را به تأمل و تفکر در پدیده ها و تحولات تاریخی وادار کند.
  - مطالبی که با عنوان یک توضیح و بیشتر بدانید در لابه لای متن درس ها گنجانده شده اند، اهمیت و اعتباری همچون سایر مباحث کتاب دارند و تنها در ارزشیابی نوبت اول و پایانی از این قسمت ها پرسشی طرح نمی شود.
  - نقشه ها، نمودارها، جدول ها و عکس های کتاب بخشی از محتوا را تشکیل می دهند و تأثیر زیادی در فرایند یادگیری دارند. بنابراین، لازم است به دقت مطالعه و یا ملاحظه شوند.
- پیشنهادها و انتقادهای شما را از طریق پیام نگار (ایمیل) dini_dept@talif.sch.ir پذیرا خواهیم بود.

گروه درسی قرآن و معارف اسلامی دفتر تألیف کتاب های درسی عمومی و متوسطه نظری

مروری بر مباحث تاریخ اسلام (۱)

